

Tomasz Gardziński*, Andrzej Łabenda**

SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA JAKO DYNAMICZNIE POWSTAJĄCE PRZEDSIĘBIORSTWO SPOŁECZNE

DOI: 10.26399/meip.2(69).2020.08/t.gardzinski/a.labenda

WPROWADZENIE

Gdy słyszymy o osobach bezrobotnych, w kryzysie bezdomności, z niepełnosprawnością czy wykluczonych, myślimy – odwołując się do swojego humanizmu – że potrzebują one pomocy lub że trzeba im pomóc. Nie możemy przy tym zapominać, że każdy/każda z nas nie z własnej winy może dołączyć do grona tych osób. Gdyby przydarzyła nam się np. niepełnosprawność, szybko uświadomilibyśmy sobie, czy byliśmy od takiej ewentualności ubezpieczeni. A jeśli tak, to czy na pewno w wystarczającym stopniu oraz czy polityka społeczna państwa jest odpowiednia, skoro transfery socjalne nie trafiają w pierwszej kolejności do najbardziej potrzebujących, lecz do jak najszerzych grup społecznych, które stają się w ten sposób elektoratem. Taka wersja społecznej gospodarki rynkowej, zamiast łagodzić napięcia społeczne, stwarza je, pomijając główne założenie, czyli priorytetowe wsparcie wykluczonych z konkurencyjnej gry rynku. Problem bezdomności, pomimo obietnic taniego budownictwa mieszkaniowego z udziałem państwa, nie został rozwiązany, a zapaść demograficzna i bieda powiększają się pomimo transferów socjalnych. Jak podaje GUS, w roku 2018 w porównaniu do

---

* Tomasz Gardziński – mgr, wykładowca Uczelni Łazarskiego, kierownik ds. klientów kluczowych w FCA Sp. z o.o., e-mail: tomasz.gardzinski@lazarski.pl; ORCID: 0000-0001-8491-187X

** Andrzej Łabenda – student studiów magisterskich na Wydziale Ekonomii i Zarządzania Uczelni Łazarskiego, członek Koła Naukowego Gospodarki Społecznej na Uczelni Łazarskiego, e-mail: alabenda@interia.eu

2017 mieliśmy do czynienia ze wzrostem ubóstwa skrajnego z 4,3 do 5,4 proc.¹, a w tym samym czasie liczba urodzeń zmniejszyła się o 14 tys. w stosunku do roku poprzedniego². Natomiast bezrobocie, mniejsze w wyniku obniżenia wieku emerytalnego, co zalicza się na koszt przyszłych pokoleń, obecnie również rośnie nieubłaganie w wyniku pandemii z 5,4 proc. w marcu do 5,8 proc.³ w kwietniu bieżącego roku⁴. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej szacowało je na 6 proc. na koniec maja⁵, a w mediach ekonomiści wieszczą, że z końcem roku możemy się spodziewać nawet dwucyfrowego bezrobocia. Aby zatem uniknąć dyskrecjonalnych działań rządzących wynikających z wykluczenia słabszych jednostek z gry rynkowej, państwo powinno stwarzać również ramy prawne charakterystyczne dla ładu kooperacyjnego panującego w przedsiębiorczości społecznej⁶, które umożliwią słabszym obywatelom podjęcie działań w ramach samopomocy i wzięcie odpowiedzialności za swój los, zanim zwrócą się o pomoc do państwa. Zasada subsydiarności jest także jedną z ważniejszych zasad regulujących funkcjonowanie polityki społecznej w koncepcji społecznej gospodarki rynkowej⁷. Szansą na poprawę sytuacji jest przyjęcie ustawy o przedsiębiorstwie społecznym. Oprócz tego stawiamy tezę, że spółdzielnia socjalna poprzez swą dynamikę jako jeden z podmiotów ekonomii społecznej o wspólnej misji z potencjalnym przedsiębiorstwem społecznym może stanowić realne antidotum na powyższe problemy społeczno-gospodarcze.

¹ GUS, *Różne oblicza ubóstwa w Polsce w 2015 r. i 2018 r. na podstawie Badania spójności społecznej*, https://stat.gov.pl/rozne_oblicza_ubostwa_w_polsce_w_2015_i_2018_bss.pdf, dostęp 18.04.2020.

² *Ibidem*.

³ GUS, *Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 1990–2020*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-rejestrowanego-w-latach-1990-2020,4,1.html>, dostęp 15.06.2020.

⁴ Zastrzeżenia budzi to, że nie są brane pod uwagę prozaiczne powody dość niskiego przyrostu bezrobocia – część bezrobotnych mogła się po prostu nie zarejestrować, ponieważ zostali w domu z powodu pandemii albo dlatego, że urząd pracy był zamknięty lub nie chcieli rejestrować się zdalnie.

⁵ G.J. Leśniak, *MRPiPS: Szacowana stopa bezrobocia w maju wyniosła 6 proc.*, Prawo.pl, <https://www.prawo.pl/kadry/bezrobocie-maj-2020-roku-wedlug-mrpips,500854.html>, dostęp 21.06.2020.

⁶ T. Gardziński, *Przedsiębiorstwo społeczne szansą rozwiązywania problemów regionów*, „Kwartalnik Celny” 2016, nr 1/2, s. 34.

⁷ M. Dahl, B. Piskorska, P. Olszewski (red.), *Europejskie doświadczenia z demokracją i gospodarką rynkową. Przykład dla Ukrainy*, Instytut Studiów Politycznych PAN–Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2015, s. 69.

1. EKONOMIA SPOŁECZNA – GENEZA

Określenie „ekonomia społeczna” pojawiło się po raz pierwszy we Francji na początku XIX wieku, jednak jej źródła wywodzą się z najstarszych form stowarzyszeń. Historycznie ekonomia społeczna powiązana jest z bractwami, stowarzyszeniami i spółdzielniami, których systemy wartości i zasady postępowania znajdują odbicie we współczesnym znaczeniu tego pojęcia. Zbiorowe fundusze pomocowe tworzone były już w starożytnym Egipcie, z kolei w starożytnej Grecji istniały towarzystwa o charakterze religijnym i samopomocowym (np. zajmujące się i gwarantujące swoim członkom rytualne pochówki). W Rzymie u schyłku republiki powstawały samopomocowe zrzeszenia rzemieślników (*collegia, sodalitates*) kontrolowane przez władze państwowe. W średniowiecznej Europie duch stowarzyszeniowy był kultywowany w opactwach, konwentach, domach weteranów i samotniach. W czasach nowożytnych, w XVIII-wiecznej Anglii, a później w całym świecie anglosaskim rozwijały się towarzystwa pomocowe (*friendly societies*)⁸, mające zapewnić członkom zasiłki na wypadek choroby lub śmierci. Również na kontynencie powstawały liczne stowarzyszenia bądź bractwa tworzone na bazie idei współpracy i wzajemności. Często inspirowane różnymi ideologiami, same również stawały się miejscem narodzin i kultywowania nowych idei, przykładem czego może być wolnomularstwo. Dramatyczne konsekwencje społeczne przemian XIX wieku, wynikających z rewolucyjnych zmian w technologii wytwarzania, spowodowały rozkwit socjalizmu zarówno stowarzyszeniowego, który ze względu na poniesione fiasko określono później mianem utopijnego, jak i kolektywnego w wersji marksistowskiej. Zmiany te spotkały się również z reakcją społecznej myśli chrześcijańskiej, czego zwieńczeniem jest encyklika papieaska Leona XIII *Rerum novarum* z 1891 roku głosząca prymat godności ludzkiej (personalizm) oraz wartości moralnych w ogólności nad zyskiem ekonomicznym. Ideologia ta następnie dała początek nurtowi chrześcijańskiej demokracji. W obliczu z jednej strony „dzikiego kapitalizmu”, a z drugiej strony socjalizmu zaczęto zwracać uwagę na inne formy organizacyjne, takie jak spółdzielnie. Między innymi papież Pius XI w roku 1931 w encyklice *Quadragesimo anno* wymienił je jako ważne instytucje dla robotników, rzemieślników, rolników⁹. Wtórował

⁸ J. Defourny, P. Develtere, *Ekonomia społeczna: ogólnościowy trzeci sektor*, [w:] J.J. Wygnański (red.), *Antologia kluczowych tekstów. Przedsiębiorstwo społeczne*, FISE, Warszawa 2008, s. 17.

⁹ A. Piechowski, *Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwo społeczne w Polsce. Tradycje i przykłady*, [w:] E. Leś (red.), *Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwo społeczne. Wprowadzenie do problematyki*, WUW, Warszawa 2008, s. 28.

mu w 1961 roku papież Jan XXIII w encyklice *Mater et magistra*, a Jan Paweł II podkreślał zasadnicze znaczenie spółdzielczości w encyklice *Centesimus annus*.

Spółdzielczość *sensu stricto* zaistniała już w średniowieczu, kiedy uboższe klasy społeczne wspólnie broniły się przed lichwą i ratowały wzajemnie od biedy. Jednak za właściwy początek nowoczesnej spółdzielczości uważa się zorganizowanie w 1844 roku przez robotników w Rochdale w Wielkiej Brytanii spółdzielni o nazwie Stowarzyszenie Sprawiedliwych Pionierów¹⁰. Kolejnymi znanymi pionierami bankowej spółdzielczości chroniącej przed lichwą byli Hermann Schulze-Delitzsch i Friedrich Wilhelm Raiffeisen, którzy stworzyli swoje banki w połowie XIX wieku.

Termin „ekonomia społeczna” jest stosowany w literaturze wymiennie z pojęciem „gospodarka społeczna”. Gospodarka społeczna stanowi nowe narzędzie rozwoju społeczno-gospodarczego na szczeblu lokalnym, komplementarne wobec sektora prywatnego i publicznego. Instytucje gospodarki społecznej, jak organizacje obywatelskie i spółdzielnie, przyczyniają się do tworzenia nowych usług i nowych miejsc pracy w ramach przedsięwzięć łączących w sobie ekonomiczne i społeczne aspekty aktywności obywatelskiej¹¹. Gospodarka społeczna wywodzi się ze spółdzielczości i społecznej nauki Kościoła. W tradycji europejskiej wyraźne są tendencje do łączenia trzeciego sektora (który jest utożsamiany z sektorem niedochodowym) z gospodarką społeczną i gospodarką solidarną¹², co widać na rysunku 1.

O powyższym układzie przesądziła nietrwałość neoliberalnego paradygmatu dwubiegunowego, którego jedynymi aktorami były państwo i rynek. Jak trafnie zauważa Carlo Borzaga,

rynkowi powierzona była rola produkcji i alokacji dóbr prywatnych, a następnie dystrybucji zasobów zgodnie z zasadą wkładu indywidualnego, [...] a państwo było odpowiedzialne za produkcję dóbr publicznych i dóbr, których nie mógł wytworzyć rynek, z czego często, jak wiemy, nie mogło się wywiązać państwo, [...], dlatego też potrzebny jest nowy paradygmat, który umiejscowi obywatelskie działania na rzecz dobra ogólnego obok działań państwa, rynku i rodziny¹³.

¹⁰ W. Czemieli-Grzybowska, *Zarządzanie przedsiębiorstwem społecznym – raport z badań*, Regionalny Instytut Społeczno-Ekonomiczny, Białystok 2010, s. 148.

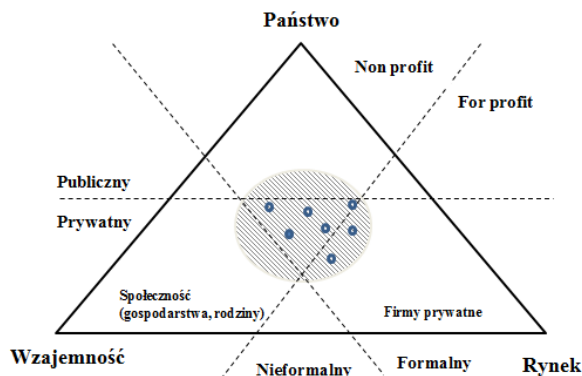
¹¹ E. Leś, M. Ołdak (red.), *Z teorii i praktyki gospodarki społecznej*, t. 1, Collegium Civitas Press, Warszawa 2006, s. 5.

¹² J. Brdulak, E. Florczak, *Usytuowanie przedsiębiorstwa społecznego w gospodarce*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2011, z. 1–2(32–33), s. 16.

¹³ C. Borzaga, *Nowe trendy w partycypacji obywatelskiej: rosnąca rola zachowań społecznie odpowiedzialnych w konsumpcji, oszczędzaniu i produkcji*, [w:] E. Leś, M. Ołdak (red.), *Przedsiębiorstwo społeczne w rozwoju lokalnym*, Collegium Civitas Press, Warszawa 2007, s. 7.

Rysunek 1

Państwo, rynek i organizacje niedochodowe w kontekście gospodarki społecznej

Źródło: J. Defourny, *Social Enterprises in Western Europe*, [w:] E. Leś (red.), *Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwo społeczne. Wprowadzenie do problematyki*, WUW, Warszawa 2008, s. 85.

Gospodarka społeczna określana jest także jako: gospodarka solidarna, ekonomia solidarności, ekonomia społeczności lokalnej lub gospodarka obywatelska, a niekiedy utożsamiana jest z trzecim sektorem, czyli innymi organizacjami niż publiczne i rynkowe, bo łączącymi cele ekonomiczne i społeczne¹⁴. Wyróżniamy tradycyjną gospodarkę społeczną wywodzącą się ze spółdzielczości, idei stowarzyszeń, fundacji czy też towarzystw ubezpieczeń wzajemnych. Dla przykładu z kart polskiej historii można wymienić takie postaci jak Stanisław Staszic i Towarzystwo Rolnicze Hrubieszowskie (Rolnicze Towarzystwo Wspólnego Ratowania Sie w Nieszczęściach), Stanisław Wojciechowski, współtwórca Towarzystwa Koope-ratystów i działacz spółdzielczości spożywców, czy Franciszek Stefczyk i jego kasy wzorowane na spółdzielniach raiffeisenowskich, których liczba sięgnęła niemal 1,4 tys. do czasu I wojny światowej. Należy przypomnieć również takie marki jak „Społem”, działający na kształt angielskich spółdzielców z Rochdale, czy też spółdzielnie rolniczo-handlowe „Rolniki”. Rozwijała się bankowość spółdzielcza, wraz z powstaniem pierwszego Banku Spółdzielczego w Brodnicy inspirowanego działalnością Hermanna Schulzego-Delitzscha, a utworzonego przez Mieczysława Łyskowskiego w roku 1862. W 1873 roku powstał Bank Ludowy w Śremie założony przez księdza Piotra Wawrzyniaka. W roku 1920 ukazała się pierwsza ustawa o spółdzielniach, a do wybuchu II wojny światowej funkcjonowało

¹⁴ E. Leś, *Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwo społeczne. Przegląd koncepcji i dobrych praktyk*, [w:] eadem (red.), *Gospodarka społeczna...*, op. cit., s. 38.

ok. 3,4 tys. banków spółdzielczych. Liczba towarzystw ubezpieczeń wzajemnych przewyższała obecną.

Nowa gospodarka społeczna czerpie rodowód, poza wymienionymi formami, także z sektora publicznego i prywatnego, kierując wytwory działalności również na odbiorców zewnętrznych. Skupia zatem m.in. spółdzielnie socjalne, zakłady aktywności zawodowej, centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej czy też zakłady pracy chronionej, ale mogą być to również spółki z o.o., spółki akcyjne czy ekonomiczna aktywność organizacji pozarządowych.

Gospodarki społecznej nie możemy utożsamiać ze społeczną gospodarką rynkową¹⁵, która jest ordoliberalną koncepcją makroekonomiczną. Możemy ją zaś traktować jako alternatywę dla polityki społecznej państwa. Jednocześnie obie koncepcje nie wykluczają się i biorąc pod uwagę podmiot gospodarki społecznej, jakim jest przedsiębiorstwo społeczne, wykazują komplementarność w kontekście chociażby sprawiedliwości społecznej, zwalczania dysproporcji społecznych, subsydiarności, samopomocy i wreszcie konkurencyjności, która dotyczy każdego podmiotu rynkowego¹⁶. Natomiast terminem „ekonomia społeczna” określa się dość obszerną grupę podmiotów podejmujących działalność gospodarczą dla realizacji celów społecznych. Termin *économie sociale* powstał we Francji, gdzie też ma określone znaczenie prawne. Z reguły bywa stosowany dla odróżnienia tego rodzaju podmiotów z jednej strony od władz publicznych, a z drugiej od przedsiębiorstw prywatnych prowadzących działalność nastawioną wyłącznie na zysk. Do sektora ekonomii społecznej zaliczają się: spółdzielcze kasy oszczędnościowo-pożyczkowe, spółdzielnie rolników, spółdzielnie zaopatrzenia i zbytu, kasy budowlane, jednostki prowadzące działalność gospodarczą zależne od organizacji charytatywnych, konsumenckie stowarzyszenia handlu detalicznego, przedsiębiorstwa działające na rzecz społeczności lokalnych, firmy działające zgodnie z zasadami sprawiedliwego handlu (fairtrade), towarzystwa budownictwa społecznego, firmy pośrednictwa na rynku pracy, lokalne giełdy towarowe, firmy wykonujące usługi na rzecz społeczności lokalnych, spółdzielnie handlu i przetwórstwa, banki czasu, organizacje wolontariackie i spółdzielnie pracowni-cze. „Ekonomia społeczna” jest pojęciem obejmującym sektor przedsiębiorstw, niezależnie od tego, czy są nastawione na zysk, których zasadniczym celem jest poprawa warunków społecznych, gospodarczych i środowiskowych społeczności

¹⁵ Szerzej na ten temat: E. Florczak, *Przedsiębiorstwo społeczne*, „Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie” 2009, nr 4(13), s. 36.

¹⁶ Więcej o komplementarności przedsiębiorstwa społecznego jako podmiotu gospodarki społecznej ze społeczną gospodarką rynkową: E. Florczak, T. Gardziński, *Social Enterprise in the Order of Social Market Economy*, „International Journal of New Economics and Social Sciences” 2019, nr 1(9), s. 141.

je tworzących. Ekonomia społeczna i solidarna to sfera aktywności obywatelskiej, która poprzez działalność ekonomiczną i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu¹⁷. Ekonomia społeczna to zatem obszar gospodarki działający równoległe do rynku i państwa będący zbiorem organizacji, które przede wszystkim realizują cele społeczne i cechują się partycypacyjnym systemem zarządzania. Jacques Defourny i Patrick Develtere definiują ekonomię społeczną jako obejmującą wszelkie rodzaje działalności gospodarczej prowadzonej przez przedsiębiorstwa, głównie spółdzielnie, stowarzyszenia i towarzystwa świadczeń wzajemnych¹⁸. CIRIEC¹⁹ zaś definiuje ekonomię społeczną w odniesieniu do czterech kryteriów:

- 1) cel działania – świadczenie usług na rzecz członków organizacji (interes wspólny lub wzajemny) lub na rzecz społeczności (interes publiczny);
- 2) prymat człowieka nad kapitałem;
- 3) działanie na podstawie zasad demokratycznych;
- 4) system zarządzania niezależny od władz publicznych.

2. PRZEDSIĘBIORSTWO SPOŁECZNE – DEFINICJA

Przedsiębiorstwo społeczne określa się jako podmiot gospodarczy realizujący cele społeczne działający na zasadzie wzajemności i solidaryzmu. W literaturze dominują dwa kierunki w zakreślaniu obszaru funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych: europejski i amerykański. Różnica pomiędzy nimi ma związek z historycznym rozwojem i tradycją poszczególnych instytucji. W perspektywie europejskiej przedsiębiorstwa społeczne wyodrębnione są zwykle według form prawnych funkcjonujących podmiotów. Lista przedsiębiorstw społecznych obejmuje m.in. spółdzielnie, stowarzyszenia, fundacje i organizacje wzajemnościowe. Przedsiębiorstwo społeczne, dalej także: PS (zwane też czasem przedsiębiorstwem ekonomii społecznej), jest formą aktywności społeczno-gospodarczej. Może być ono organizacją pozarządową, spółdzielnią socjalną czy spółką handlową, która

¹⁷ *Ekonomia społeczna i solidarna*, EkonomiaSpołeczna.pl, <https://ekonomiaspoleczna.pl/ekonomia-spoleczna-i-solidarna/>, dostęp 22.06.2020.

¹⁸ J. Defourny, P. Develtere, *Ekonomia społeczna...*, *op. cit.*

¹⁹ CIRIEC – Centre International de Recherches et d'Information sur l'Economie Publique, Sociale et Cooperative / International Center of Research and Information on Public and Cooperative Economy – Międzynarodowe Centrum Badań i Informacji o Gospodarce Publicznej i Spółdzielczej.

nie jest nastawiona na zysk. Popularna i często stosowana w odniesieniu do przedsiębiorstwa społecznego jest definicja europejskiej sieci badawczej EMES²⁰ (European Research Network). Według niej za PS uznaje się działalność o głównie społecznych celach, z której zyski w założeniu są reinwestowane w cele lub we wspólnotę, a nie służą maksymalizacji lub zwiększeniu dochodu udziałowców czy właścicieli. EMES określa kryteria społeczne i kryteria ekonomiczne, którymi powinny cechować się inicjatywy wpisujące się w ekonomię społeczną. Jest to definicja typu idealnego przedsiębiorstwa społecznego, cechującego się wielością celów, wielością udziałowców i różnorodnością źródeł finansowania²¹.

Kryteria ekonomiczne obejmują²²:

- prowadzenie działalności w sposób względnie ciągły, regularny, bazując na instrumentach ekonomicznych;
- niezależność, suwerenność instytucji w stosunku do instytucji publicznych;
- ponoszenie ryzyka ekonomicznego;
- istnienie (choćby nielicznego) płatnego personelu.

Kryteria społeczne obejmują:

- wyraźną orientację na społecznie użyteczny cel przedsięwzięcia;
- oddolny, obywatelski charakter inicjatywy;
- specyficzny, możliwie demokratyczny system zarządzania;
- możliwie wspólnotowy charakter działania;
- ograniczoną dystrybucję zysków.

W podejściu amerykańskim określanym – ze względu na jednoczesną realizację celów społecznych i ekonomicznych – hybrydowym do przedsiębiorstw społecznych zaliczane są również organizacje wyróżniające się trzema aspektami: motywem, odpowiedzialnością i wykorzystywaniem dochodu. W tym podejściu przedsiębiorstwo społeczne posiada następujące właściwości²³:

- stosuje narzędzia i środki charakteryzujące komercyjną działalność dla osiągnięcia celów społecznych;
- generuje społeczne i ekonomiczne wartości;

²⁰ EMES – Europejska Sieć Badawcza – powstała w 1996 roku, gdy zrealizowano projekt badawczy „Powstanie przedsiębiorstw społecznych w Europie”. W 2002 roku zarejestrowana została jako organizacja pozarządowa i zrzesza uczelnie oraz centra badawcze. Zob. <https://emes.net/>.

²¹ J. Defourny, *Social Enterprises in Western Europe*, [w:] E. Leś (red.), *Gospodarka społeczna...*, *op. cit.*, s. 42.

²² J. Defourny, *Od trzeciego sektora do przedsiębiorstwa społecznego*, [w:] J.J. Wygnański, *Antologia...*, *op. cit.*, s. 80–81.

²³ K.S. Alter, *Przedsiębiorstwo społeczne w szerszym kontekście*, [w:] J.J. Wygnański, *Antologia...*, *op. cit.*, s. 147.

- monitoruje efekty finansowe i oddziaływanie społeczne;
- cele finansowe osiąga w sposób przyczyniający się do dobra publicznego;
- ma niezależność finansową dzięki niepodleganiu limitom dochodowym;
- ukierunkowuje strategię realizacji misji społecznej.

Amerykańska organizacja The Social Enterprise Alliance działająca na rzecz przedsiębiorczości społecznej definiuje ją jako jakąkolwiek działalność biznesową lub strategię służącą generowaniu własnych przychodów, podjętą przez organizację non-profit w celu pozyskania środków na wsparcie swojej misji charytatywnej.

Przyjmujemy tu definicję przedsiębiorstwa społecznego w ujęciu amerykańskim. Jest to znane podejście w literaturze, np. Jacek Brdulak i Ewelina Florczak uwzględniają przede wszystkim kryterium przekazywania zysku na cele społeczne przy dobrowolnej formie instytucjonalno-prawnej²⁴. Ostatecznie określają przedsiębiorstwo społeczne jako przedsiębiorstwo realizujące cele społeczne w ramach właściwej mu części zysku – znaczącej ze względu na realizowany cel²⁵.

Rysunek 2

Źródło: C. Borzaga, E. Tortia, *Social Economy Organizations in the Theory of the Firm*, [w:] A. Noya, E. Clarence (red.), *The Social Economy. Building Inclusive Economies*, OECD, Paris 2007, s. 34.

²⁴ T. Gardziński, *About social enterprise...*, „International Journal of New Economics and Social Sciences” 2019, nr 1(9), s. 448.

²⁵ J. Brdulak, E. Florczak, *Uwarunkowania działalności przedsiębiorstw społecznych w Polsce*, Oficyna Wydawnicza Uczelni Łazarskiego, Warszawa 2016, s. 52.

Jak widać na rysunku 2, brak zastosowania formy prawnej nie wyklucza żadnego podmiotu ekonomii społecznej, który w ramach działalności prospołecznej przeznacza na ten cel część zysku. Dość powszechna zgoda co do cech przedsiębiorstw społecznych nie znajduje potwierdzenia przy rozważaniu form prawnych jako podstawowego kryterium ich identyfikowania²⁶. W takiej klasyfikacji przedsiębiorstwo społeczne jest kluczowym ogniwem ekonomii społecznej, ponieważ jego funkcją nie jest tylko wytwarzanie określonych dóbr i usług, ale też mobilizacja kapitału społecznego, generowanie innowacyjności oraz poszerzanie rynku przez włączanie do uczestnictwa w nim osób dotychczas wykluczonych. Mimo że jest ono częścią gospodarki rynkowej, to jednak lokuje swoją misję i cele poza rynkiem²⁷.

3. SPÓŁDZIELNIE SOCJALNE W POLSCE – POWSTAWANIE, LICZBA, TRUDNOŚCI

Spółdzielnie socjalne są względnie nową formą prowadzenia działalności gospodarczej, funkcjonują na podstawie ustawy o spółdzielniach socjalnych z dnia 27 kwietnia 2006 roku²⁸. Główne założenia działalności spółdzielni socjalnej określa art. 2 tej ustawy.

Zgodnie z tym przepisem przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa bazującego na osobistej pracy członków. Spółdzielnia socjalna działa zaś na rzecz:

- 1) społecznej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
- 2) zawodowej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodziel-

²⁶ E. Kulińska-Sadłocha, J. Szambelańczyk, *Lokalne instytucje kredytowe w koncepcji zrównoważonego rozwoju Polski*, IX Kongres Ekonomistów Polskich, <http://www.pte.pl/kongres/referaty/Kuli%C5%84ska%20Ewa,%20Szambela%C5%84czyk%20Jan/Kukli%C5%84ska-Sad%C5%82ocha%20Ewa,%20Szambela%C5%84czyk%20Jan%20-%20LOKALNE%20INSTYTUCJE%20KREDYTOWE%20W%20%20KONCEPCJI%20ZR%C3%93WNOWA%C5%BBONEGO%20ROZWOJU%20POLSKI.pdf>, dostęp 27.06.2020.

²⁷ J. Hausner, N. Laurisz, S. Mazur, *Przedsiębiorstwo społeczne – konceptualizacja*, [w:] J. Hausner (red.), *Zarządzanie podmiotami ekonomii społecznej*, MSAP, Kraków 2007, s. 9.

²⁸ Dz.U. z 2006 r. Nr 94, poz. 651 z późn. zm.

nego świadczenia pracy na rynku pracy – a działania te nie są wykonywane w ramach prowadzonej przez spółdzielnię socjalną działalności gospodarczej.

Spółdzielnia socjalna może prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych określonych w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

W Polsce spółdzielnie socjalne mogły być tworzone już wcześniej jako odmiany spółdzielni pracy zgodnie z ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jednak nie miały one stosownego prawnego umocowania. Najważniejsze akty prawne regulujące działalność spółdzielni socjalnych przedstawia tabela 1.

Tabela 1

Akty prawne regulujące działalność spółdzielni socjalnych

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych
(t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1205 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze
(t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 275 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym
(t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 176 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy
(t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1409 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych
(t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 426 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie
(t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1057 z późn. zm.).

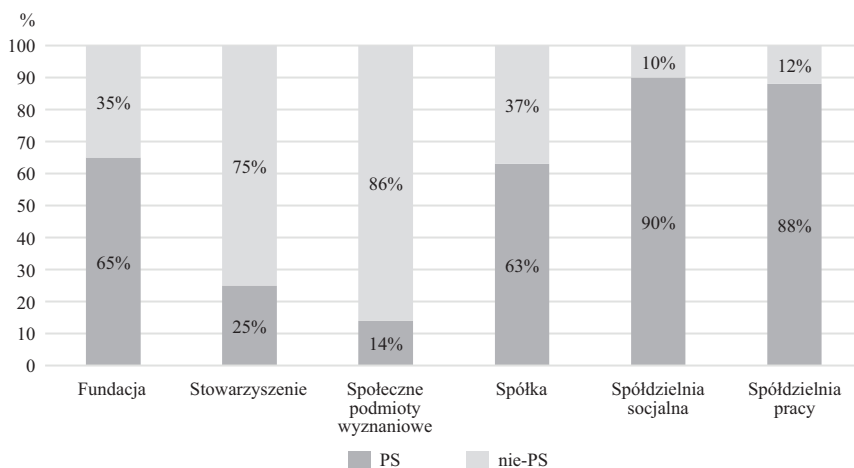
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Departamentu Ekonomii Społecznej i Solidarnej w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Nadwyżka finansowa w spółdzielni socjalnej nie może być dzielona pomiędzy członków (art. 10), według ustawy należy ją przeznaczać na zwiększenie funduszu zasobowego – w wysokości nie mniejszej niż 40 proc. zysku, cel społecznej lub zawodowej integracji – również nie mniej niż 40 proc., fundusz inwestycyjny.

Zamysł konstrukcyjny podmiotu ma na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społeczno-ekonomicznemu i do grup społecznych nim dotkniętych jest głównie skierowany²⁹. Zatem przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa bazującego na pracy członków spółdzielni, przy czym głównym celem jest reintegracja społeczna i zawodowa członków. Przyjmuje się, że dla osób zagrożonych marginalizacją praca w spółdzielni stanowi szansę na aktywizację zawodową i podniesienie kompetencji, a także na integrację społeczną. Osoby bezrobotne, z niepełnosprawnością czy np. w kryzysie bezdomności mają ponowną szansę na integrację z rynkiem pracy. Biorąc zatem pod uwagę prospołeczny cel spółdzielni socjalnej, jak również przeznaczaną na niego część zysku, wpisuje się ona w definicję podmiotu ekonomii społecznej najbliższej pojęcia przedsiębiorstwa społecznego, co również pokazuje wykres 1.

Wykres 1

Procentowy udział PS i nie-PS dla różnych form organizacyjno-prawnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: M. Halszka-Kurleto, *Model przedsiębiorstwa społecznego*, Difin, Warszawa 2016, s. 223.

Spółdzielnie socjalne stanowią w 90 proc. przedsiębiorstwa społeczne, spółdzielnie pracy zaś w 88 proc. Fundacji będących przedsiębiorstwami społecznymi jest z kolei 65 proc., zaś spółek – 63 proc. Ostatnie w kolejności są stowarzyszenia będące przedsiębiorstwami społecznymi w 25 proc. i społeczne podmioty wyznaniowe – 14 proc. Zobaczymy jednak na wykresie 2, ile jest zarejestrowanych

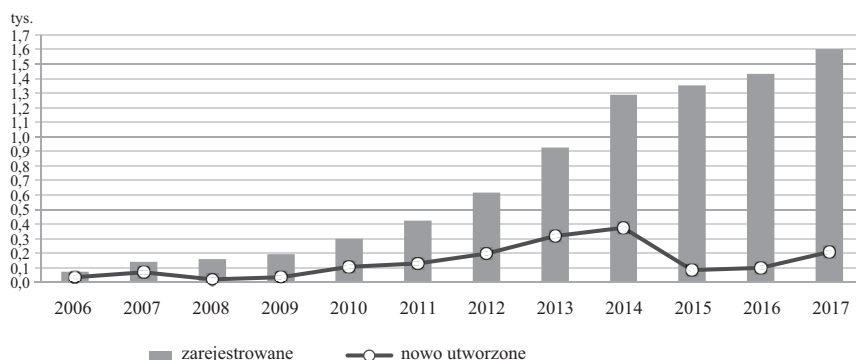
²⁹ E. Florczak, *Praktyczna teoria przedsiębiorstwa społecznego*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2015, nr 4(51), s. 96.

spółdzielni socjalnych w Polsce. Wynika z niego, że spółdzielnie są podmiotami ekonomii społecznej najczęściej stanowiącymi przedsiębiorstwo społeczne. Potwierdza to również zakres przedsiębiorstw społecznych zidentyfikowanych w Polsce przez Piotra Frączka – wśród przedsiębiorstw społecznych wyróżnia on³⁰:

- spółdzielnie;
- stowarzyszenia i fundacje (trzeci sektor);
- spółdzielnie socjalne jako nowe instytucje wprowadzone ustawą;
- centra integracji społecznej (CIS) tworzone przez instytucje niepubliczne – przygotowujące osoby zagrożone wykluczeniem do wejścia na otwarty rynek pracy przez zatrudnienie lub założenie spółdzielni socjalnej;
- zakłady aktywności zawodowej (ZAZ) tworzone przez instytucje niepubliczne – działające w sferze zatrudnienia wspieranego i pomocy osobom niepełnosprawnym na rynku pracy.

Wykres 2

Liczba zarejestrowanych w REGON spółdzielni socjalnych w latach 2006–2017

Źródło: GUS, *Spółdzielnie socjalne w 2016 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoeczna-wolontariat/gospodarka-spoeczna-trzeci-sektor/spoldzielnie-socjalne-w-2016-r-15,1.html>, dostęp 24.06.2020.

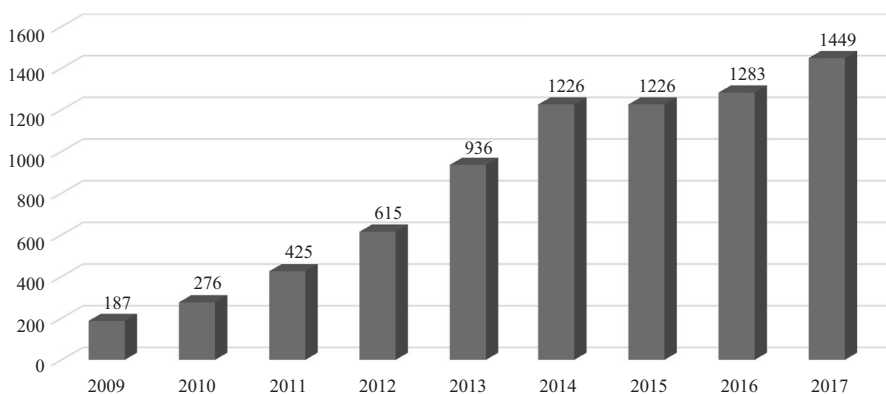
Jak podaje GUS, na koniec roku 2016 w Polsce zarejestrowane było ok. 1,4 tys. spółdzielni socjalnych, a na koniec 2017 roku ok. 1,6 tys. Począwszy od 2006 roku, liczba ta wzrastała, by w ciągu ostatnich trzech lat zwiększyć się o 20 proc. Natomiast największy wzrost zarejestrowanych spółdzielni socjalnych odnotowano w 2014 roku, tj. o ok. 0,4 tys. Dane z GUS nieco się różnią od Informacji

³⁰ P. Frączek, J. Wygnański (red.), *Polski model ekonomii społecznej. Rekomendacje dla rozwoju*, FISE, Warszawa 2008, s. 19–20.

o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych za okres 2016–2017, co pokazuje wykres 3.

Wykres 3

**Liczba spółdzielni socjalnych zarejestrowanych (i niebędących w likwidacji)
w Polsce w latach 2009–2017**

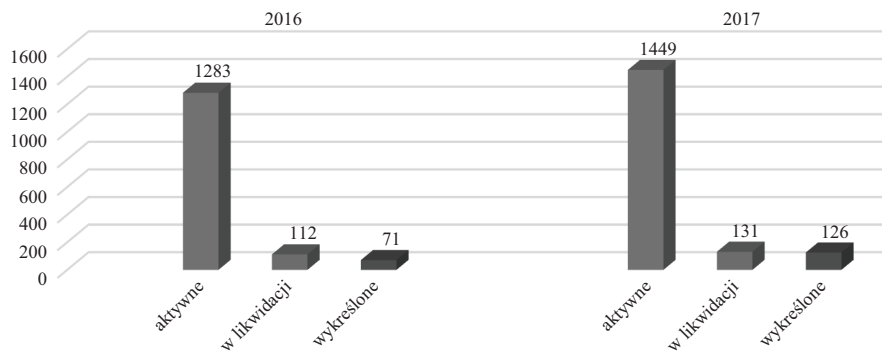
Źródło: opracowanie własne na podstawie Informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 2016–2017, z Departamentu Ekonomii Społecznej i Solidarnej w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, według danych znajdujących się w KRS.

Z wykresu wynika, że na koniec 2014 i 2015 roku w KRS zarejestrowane było 1266 spółdzielni socjalnych, w roku 2016 ich liczba wyniosła 1283, zaś na koniec 2017 roku w rejestrze figurowało ich już 1449. Różnice w danych z GUS na podstawie rejestracji w REGON i powyższych danych mogą wynikać z tego, że w KRS znajduje się część spółdzielni w stanie likwidacji, zaś część spółdzielni została wykreślona, co widać doskonale na wykresie 4.

Łączna liczba spółdzielni w 2016 roku to 1446, a w 2017 roku – 1706. Liczba spółdzielni wynikająca z rejestru w REGON jest zbliżona: w roku 2016 to ok. 1,4 tys. spółdzielni socjalnych, a w 2017 – ok. 1,6 tys., biorąc pod uwagę spółdzielnie wykreślone i w likwidacji. Liczbę aktywnych spółdzielni socjalnych w poszczególnych województwach przedstawia rysunek 3.

Wykres 4

Spółdzielnie socjalne zarejestrowane w KRS w roku 2016 i 2017 –
podział ze względu na status podmiotu

Źródło: opracowanie własne na podstawie Informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 2016–2017, z Departamentu Ekonomii Społecznej i Solidarnej w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, według danych znajdujących się w KRS.

Rysunek 3

Liczba aktywnych spółdzielni socjalnych przypadających na 100 tys. mieszkańców
w poszczególnych województwach w maju 2018 r.

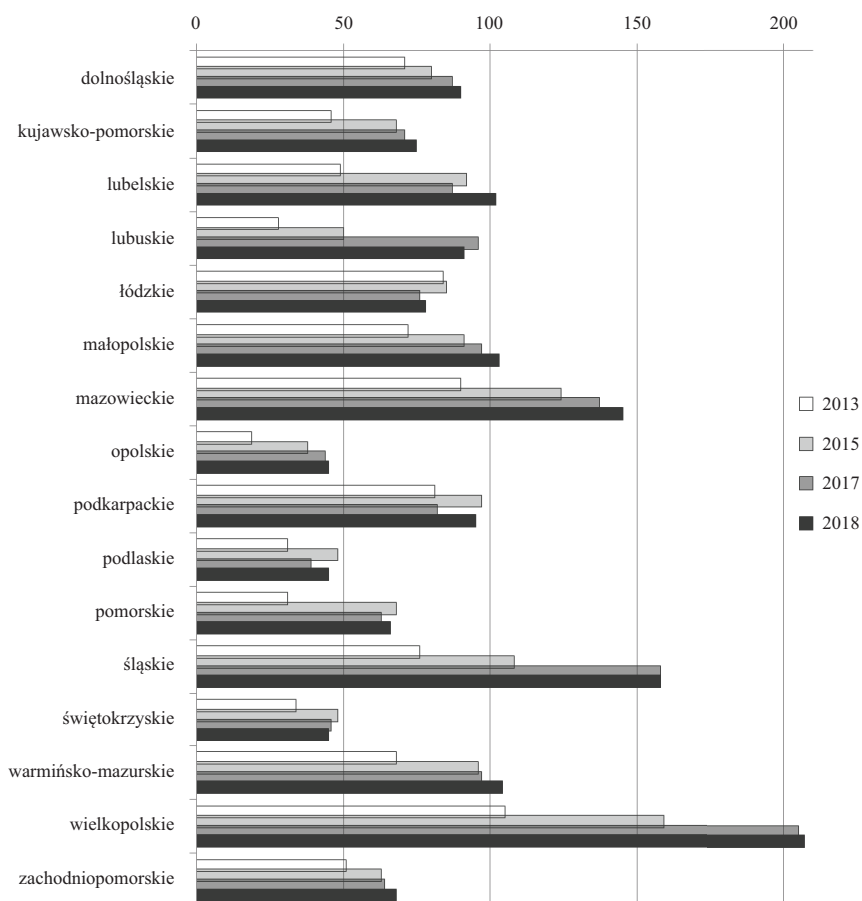

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ogólnopolskiego Katalogu Spółdzielni Socjalnych.

Największą aktywność w zakresie zakładania spółdzielni socjalnych, mierzona liczbą podmiotów przypadających na 100 tys. osób, wykazują mieszkańcy województw: lubuskiego (8,9), warmińsko-mazurskiego (7,3) oraz wielkopolskiego (5,9). Z kolei najniższe wartości przypadają na województwa: mazowieckie (2,7), pomorskie (2,8) i małopolskie (3,0). Dynamikę wzrostu liczby spółdzielni socjalnych w poszczególnych województwach przedstawia wykres 5.

Wykres 5

Zmiany liczby spółdzielni socjalnych w poszczególnych województwach

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ogólnopolskiego Katalogu Spółdzielni Socjalnych.

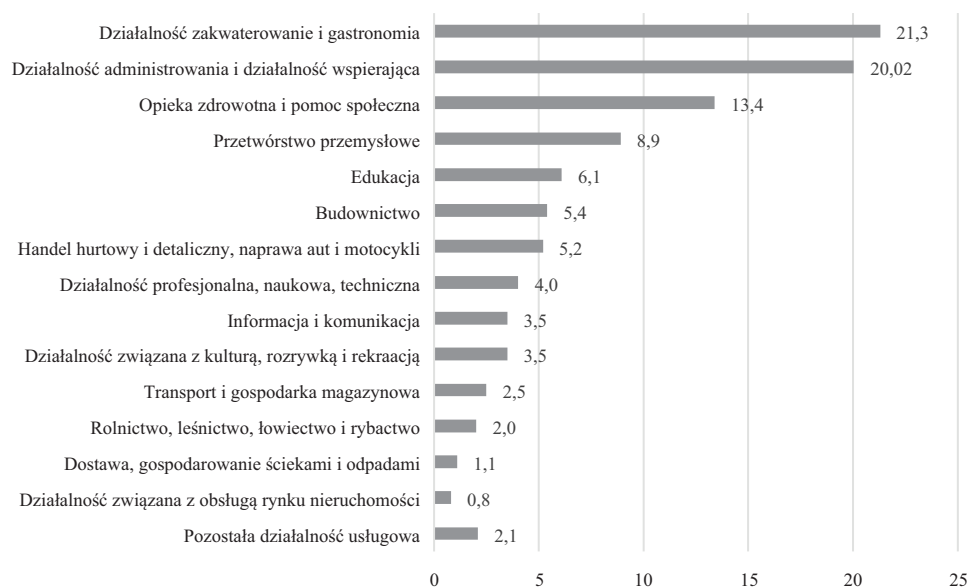

Najwięcej aktywnych podmiotów zlokalizowanych było w województwach: wielkopolskim (207), śląskim (158) i mazowieckim (145). Najmniej zaś w województwie podlaskim, świętokrzyskim i opolskim (po 45).

Najwyższy w ciągu ostatnich pięciu lat był wzrost liczby podmiotów w województwach: lubuskim (o 225 proc.) i opolskim (o 137 proc.). Spadek (o 7 proc.) liczby podmiotów zanotowano jedynie w województwie łódzkim. Wartości wskaźnika charakteryzują się znacznym zróżnicowaniem przestrzennym. Wartość wskaźnika dla lubuskiego jest ponadtrzykrotnie większa od tej dla mazowieckiego. Rozkład przestrzenny aktywności w zakresie zakładania spółdzielni socjalnych jest zaskakujący, a tym samym trudny do interpretacji, albowiem nie pokrywa się on z innymi powszechnie rozpoznawanymi: rozkładem zamożności mieszkańców, obszarami zaborów, rozkładem preferencji wyborczych. Możliwą hipotezą jest korelacja aktywności w zakresie zakładania spółdzielni socjalnych z rozkładem przestrzennym pewnych cech składających się na kapitał społeczny. Kapitał społeczny przekłada się na rodzaj działalności spółdzielni socjalnych, co pokazuje wykres 6.

Wykres 6

Przeważający rodzaj działalności spółdzielni socjalnych według sekcji PKD w 2017 roku

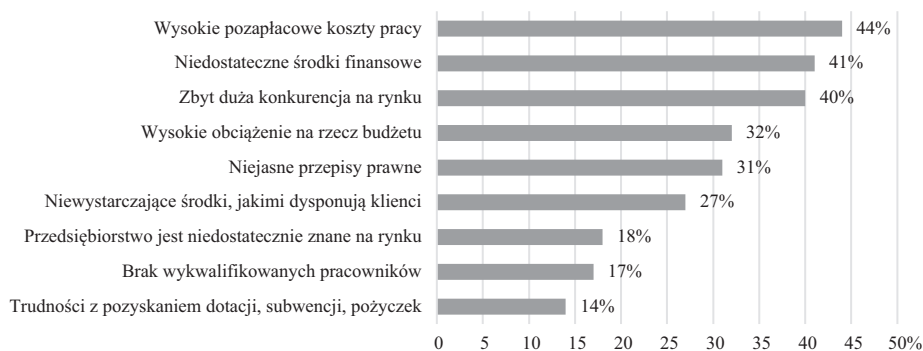
Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS, *Spółdzielczość sprzyjająca włączeniu społecznemu i zawodowemu – Raport końcowy*, Warszawa 2019.

Według raportu *Spółdzielczość sprzyjająca włączeniu społecznemu i zawodowemu w 2017 roku*³¹: ponad 1/5 spółdzielni socjalnych prowadziła działalność związaną z gastronomią i zakwaterowaniem (21,3 proc.), z czego najczęściej oferowane były usługi gastronomiczne – prowadzenie restauracji i innych punktów gastronomicznych (8,3 proc.) oraz przygotowywanie i dostarczanie żywności dla odbiorców zewnętrznych, w tym usługi cateringowe (6,9 proc.). Stosunkowo duża część spółdzielni rejestrowała działalność w zakresie usług administrowania oraz działalność wspierającą (20,2 proc.), m.in. związaną z zagospodarowaniem terenów zielonych (9,1 proc.). Spółdzielnie socjalne prowadziły również różnorodną działalność w ramach opieki zdrowotnej i pomocy społecznej (13,4 proc.), w tym wsparcie bez zakwaterowania dla osób w podeszłym wieku i osób niepełnosprawnych (5,6 proc.). Ponadto podmioty te deklarowały działalność związaną z przetwórstwem przemysłowym (8,9 proc.), w tym najczęściej z produkcją artykułów spożywczych (2,9 proc.).

Spółdzielnie socjalne jako przedsiębiorstwa społeczne, tak samo jak przedsiębiorstwa rynkowe, powinny radzić sobie w warunkach konkurencji. W związku z tym, podobnie jak inne podmioty gospodarcze, przeżywają trudności z funkcjonowaniem na rynku, co obrazuje wykres 7.

Wykres 7

Spółdzielnie socjalne powstałe w latach 2012–2015 według zgłaszanych trudności związanych z prowadzeniem działalności w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 2016–2017, z Departamentu Ekonomii Społecznej i Solidarnej w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, według danych znajdujących się w KRS, s. 8.

³¹ GUS, *Spółdzielczość sprzyjająca włączeniu społecznemu i zawodowemu – Raport końcowy*, Warszawa 2019.

Czynnikami sprawiającymi największe trudności są wysokie pozapłacowe koszty pracy – 44 proc., niedokapitalizowanie – 41 proc., konkurencja – 40 proc., obciążenia budżetowe – 32 proc., a przy tym niejasne przepisy prawne. Jednakże pomimo tych trudności dynamika powstawania spółdzielni socjalnych nie słabnie, a wręcz przeciwnie, umacnia się.

PODSUMOWANIE

Spółdzielnia to nie tylko wytwór literatury naukowej, ale realny podmiot gospodarczy, taki jak np. Łuksja z Łukowa – obecnie spółka z o.o. (od 2009 roku), niegdyś spółdzielnia inwalidów im. gen. Franciszka Kleeberga założona w 1951 roku. Spółdzielnia działała w sektorze odzieżowym, zatrudniając ok. 60 proc. osób z niepełnosprawnością, które w ramach pracy mogły liczyć na usługi medyczne, społeczne i zawodowe. Pracownicy mogli korzystać z warsztatów terapii zajęciowej i przygotowywać się do pracy w spółdzielni. Obecnie już spółka posiada status zakładu pracy chronionej, zatrudniając 236 osób, z czego ponad 70 proc. to osoby z niepełnosprawnością. Łuksja nie skupia się wyłącznie na działalności gospodarczej. Spółka zapewnia pracownikom podstawową, specjalistyczną i rehabilitacyjną opiekę medyczną w przychodni wyposażonej w nowoczesny sprzęt medyczno-rehabilitacyjny. Zakład organizuje szkolenia podnoszące kwalifikacje zawodowe pracowników oraz prowadzi działalność charytatywną na rzecz osób fizycznych i różnych organizacji³². Pomimo zmiany formy prawnej Łuksji możemy ją klasyfikować jako przedsiębiorstwo społeczne, które w ramach działalności część zysku przeznaczają na cel społeczny, jakim jest szeroko pojęta pomoc osobom z niepełnosprawnością. Obecny kryzys epidemiczny unaocznia, że także poza tą grupą społeczną przedsiębiorstwo społeczne będzie mogło pełnić funkcję amortyzatora negatywnych skutków społeczno-ekonomicznych COVID-19. Przedsiębiorstwa społeczne powstawały bowiem najczęściej w sytuacjach konieczności, kiedy kooperacja pozwalała ludziom uchronić się przed marginalizacją, a także w czasie, gdy gospodarka przejawiała symptomy kryzysu³³. Skłania to do potwierdzenia tezy, że spółdzielnie socjalne jako przedsiębiorstwa społeczne przez swą dynamikę, która została wykazana w niniejszym opracowaniu, będą mogły stanowić antidotum na wskazane problemy społeczno-gospodarcze ostatnich miesięcy.

³² *O firmie*, <http://luksja.com.pl/o-firmie/>, dostęp 26.06.2020.

³³ T. Gardziński, *Przedsiębiorstwo społeczne środkiem rozwiązywania problemów współczesnej gospodarki*, „International Journal of New Economics and Social Sciences” 2016, nr 1(3), s. 274.

BIBLIOGRAFIA

- Alter K.S., *Przedsiębiorstwo społeczne w szerszym kontekście*, [w:] Wygnański J.J. (red.), *Antologia kluczowych tekstów. Przedsiębiorstwo społeczne*, FISE, Warszawa 2008.
- Borzaga C., *Nowe trendy w partycypacji obywatelskiej: rosnąca rola zachowań społecznie odpowiedzialnych w konsumpcji, oszczędzaniu i produkcji*, [w:] Leś E., Ołdak M. (red.), *Przedsiębiorstwo społeczne w rozwoju lokalnym*, Collegium Civitas Press, Warszawa 2007.
- Borzaga C., Tortia E., *Social Economy Organizations in the Theory of the Firm*, [w:] Noya A., Clarence E. (red.), *The Social Economy. Building Inclusive Economies*, OECD, Paris 2007.
- Brdulak J., Florczak E., *Usytuowanie przedsiębiorstwa społecznego w gospodarce*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2011, z. 1–2 (32–33).
- Brdulak J., Florczak E., *Uwarunkowania działalności przedsiębiorstw społecznych w Polsce*, Oficyna Wydawnicza Uczelni Łazarskiego, Warszawa 2016.
- Czemieli-Grzybowska W., *Zarządzanie przedsiębiorstwem społecznym – raport z badań*, Regionalny Instytut Społeczno-Ekonomiczny, Białystok 2010.
- Dahl M., Piskorska B., Olszewski P. (red.), *Europejskie doświadczenia z demokracją i gospodarką rynkową. Przykład dla Ukrainy*, Instytut Studiów Politycznych PAN–Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2015.
- Defourny J., *Od trzeciego sektora do przedsiębiorstwa społecznego*, [w:] Wygnański J.J., *Antologia kluczowych tekstów. Przedsiębiorstwo społeczne*, FISE, Warszawa 2008.
- Defourny J., *Social Enterprises in Western Europe*, [w:] Leś E. (red.), *Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwo społeczne. Wprowadzenie do problematyki*, WUW, Warszawa 2008.
- Defourny J., Develtere P., *Ekonomia społeczna: ogólnościowy trzeci sektor*, [w:] Wygnański J.J. (red.), *Antologia kluczowych tekstów. Przedsiębiorstwo społeczne*, FISE, Warszawa 2008.
- Ekonomia społeczna i solidarna*, EkonomiaSpołeczna.pl, <https://ekonomiaspoleczna.pl/ekonomia-spoleczna-i-solidarna/>, dostęp 22.06.2020.
- Florczak E., *Praktyczna teoria przedsiębiorstwa społecznego*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2015, nr 4(51).
- Florczak E., *Przedsiębiorstwo społeczne*, „Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie” 2009, nr 4 (13).
- Florczak E., Gardziński T., *Social Enterprise in the Order of Social Market Economy*, „International Journal of New Economics and Social Sciences” 2019, nr 1(9).

- Frączek P., Wygnański J. (red.), *Polski model ekonomii społecznej. Rekomendacje dla rozwoju*, FISE, Warszawa 2008.
- Gardziński T., *About social enterprise...*, „International Journal of New Economics and Social Sciences” 2019, nr 1 (9).
- Gardziński T., *Przedsiębiorstwo społeczne szansą rozwiązywania problemów regionów*, „Kwartalnik Celny” 2016, nr 1/2.
- Gardziński T., *Przedsiębiorstwo społeczne środkiem rozwiązywania problemów współczesnej gospodarki*, „International Journal of New Economics and Social Sciences” 2016, nr 1(3).
- GUS, *Bazy danych*, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/>, dostęp 27.05.2020.
- GUS, *Różne oblicza ubóstwa w Polsce w 2015 r. i 2018 r. na podstawie Badania spójności społecznej*, https://stat.gov.pl/rozne_oblicza_ubostwa_w_polsce_w_2015_i_2018_bss.pdf, dostęp 18.04.2020.
- GUS, *Spółdzielczość sprzyjająca włączeniu społecznemu i zawodowemu – Raport końcowy*, Warszawa 2019.
- GUS, *Spółdzielnie socjalne w 2016 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoeczna-wolontariat/gospodarka-spoeczna-trzeci-sektor/spoldzielnie-socjalne-w-2016-r-,15,1.html>, dostęp 24.06.2020.
- GUS, *Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 1990–2020*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-rejestrowanego-w-latach-1990-2020,4,1.html>, dostęp 22.06.2020.
- Halszka-Kurleto M., *Model przedsiębiorstwa społecznego*, Difin, Warszawa 2016.
- Hausner J., Laurisz N., Mazur S., *Przedsiębiorstwo społeczne – konceptualizacja*, [w:] Hausner J. (red.), *Zarządzanie podmiotami ekonomii społecznej*, MSAP, Kraków 2007.
- Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustaw z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 2016–2017, Druk nr 2724, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2018.
- Kulińska-Sadłocha E., Szambelańczyk J., *Lokalne instytucje kredytowe w koncepcji zrównoważonego rozwoju Polski*, IX Kongres Ekonomistów Polskich, <http://www.pte.pl/kongres/referaty/Kuli%20Ewa,%20Szambela%20Jan/Kukli%20Sad%20Ewa,%20Szambela%20Jan-%20LOKALNE%20INSTYTUCJE%20KREDYTOWE%20W%20KONCEPCJI%20ZR%20W%20ROZWOJU%20POLSKI.pdf>, dostęp 27.06.2020.
- Leś E., *Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwo społeczne. Przegląd koncepcji i dobrych praktyk*, [w:] Leś E. (red.), *Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwo społeczne. Wprowadzenie do problematyki*, WUW, Warszawa 2008.

- Leś E., Ołdak M. (red.), *Z teorii i praktyki gospodarki społecznej*, t. 1, Collegium Civitas Press, Warszawa 2006.
- Leśniak G.J., *MRPiPS: Szacowana stopa bezrobocia w maju wyniosła 6 proc.*, Prawo.pl, <https://www.prawo.pl/kadry/bezrobocie-maj-2020-roku-wedlug-mrpips,500854.html>, dostęp 21.06.2020.
- O firmie*, <http://luksja.com.pl/o-firmie/>, dostęp 26.06.2020.
- Ogólnopolski Katalog Spółdzielni Socjalnych*, <http://www.spoldzielniesocjalne.org>, dostęp 27.12.2018.
- Piechowski A., *Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwo społeczne w Polsce. Tradycje i przykłady*, [w:] Leś E. (red.), *Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwo społeczne. Wprowadzenie do problematyki*, WUW, Warszawa 2008.
- Pysz P., *Społeczna gospodarka rynkowa. Ordoliberalna koncepcja polityki gospodarczej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA JAKO DYNAMICZNIE POWSTAJĄCE PRZEDSIĘBIORSTWO SPOŁECZNE

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie dynamiki powstawania spółdzielni socjalnych oraz ich możliwości w sferze społeczno-ekonomicznej. Spółdzielnie socjalne są jednym z podmiotów ekonomii społecznej w Polsce. Stanowią jednocześnie podmiot klasyfikowany najbliżej i najczęściej jako przedsiębiorstwo społeczne ze względu na społeczną misję, jak również część zysku przeznaczaną na ten cel. Państwo polskie ma nadal trudności we wprowadzeniu społecznej gospodarki rynkowej, a socjalne transfery nie są w stanie załatwić wszystkich problemów, gdyż koncepcja ta działa jedynie wtedy, gdy nie jest traktowana wrywkowo, jest stosowana według wszystkich zasad, tzn. spójnie, w długim okresie i przede wszystkim w kategoriach ładu gospodarczego. W związku z powyższym, jak również w obliczu problemów społeczno-gospodarczych, jakie będzie generować epidemia, autorzy opracowania upatrują w spółdzielni socjalnej jako przedsiębiorstwie społecznym – podmiotu wyręczającego państwo w mierzeniu się z takimi problemami jak bezrobocie, bezdomność czy niepełnosprawność.

Słowa kluczowe: spółdzielnia socjalna, przedsiębiorstwo społeczne, społeczna gospodarka rynkowa

SOCIAL COOPERATIVE AS A DYNAMICALLY DEVELOPING SOCIAL ENTERPRISE

Abstract

The aim of the article is to present the dynamics of the formation of social cooperatives and their possibilities in the socioeconomic sphere.

Social cooperatives are a type of social economy entities in Poland. At the same time, they constitute an entity closest to and most often classified as a social enterprise due to its social mission as well as a part of the profit allocated for this purpose. The Polish state still has difficulties in introducing social market economy and social transfers are not able to solve all the problems because this concept works only when it is not treated randomly and is applied in accordance with the rules, i.e. coherently, in the long term and above all in the categories of the economic order. As a result, as well as in the face of socioeconomic problems that the epidemic will generate, the authors of the study see a social cooperative as a social enterprise that is an entity helping the state to deal with such problems as unemployment, homelessness or disability.

Keywords: social cooperative, social enterprise, social market economy

Cytuj jako:

Gardziński T., Łabenda A., *Spółdzielnia socjalna jako dynamicznie powstające przedsiębiorstwo społeczne*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2020 nr 2(69), s. 11–33. DOI: 10.26399/meip.2(69).2020.08/t.gardzinski/a.labenda

Cite as:

Gardziński, T., Łabenda, A., (2020), ‘Spółdzielnia socjalna jako dynamicznie powstające przedsiębiorstwo społeczne’ [‘Social cooperative as a dynamically developing social enterprise’], *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 2(69), 11–33. DOI: 10.26399/meip.2(69).2020.08/t.gardzinski/a.labenda